Ligging van de natuurgebieden in het Grenspark Maas-Swalm-Nette

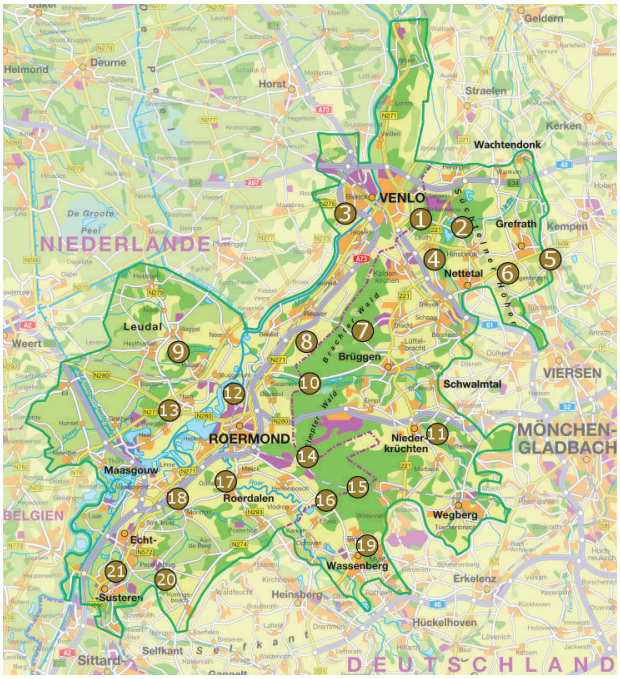

LEGENDA

1 De Groote Heide bij Venlo
2 De Krickenbecker Seen
3 De Romeinenweerd
4 De Wittsee
5 De Niers
6 De Süchtelner Höhen
7 Het Brachter Wald
8 Meerlebroek
9 Het Leudal
10 Het Elmpter Swalmbruch
11 De middenloop van de Swalm
12 De Maasuiterwaarden
13 De Beegderheide
14 De terrassen van de Meinweg
15 Het dal van de Roode Beek
16 Effelder Waldsee en Oude Roermeanders
17 Hoosden en de Linnerheide
18 Reigersbroek en Landgoed Rozendaal
19 De Myhler Schweiz
20 Het Marissen en het Haeselaarsbroek
21 De Doort en het IJzerenbosch

Voorwoord

INLEIDING
Natuur voor elkaar in het Grenspark Maas-Swalm-Nette 10
Geologie van het Grenspark. Geologische krachten maken het landschap 14
kader 1 Aardbeving van Roermond 25

NATUURGEBIEDEN
1. **De Groote Heide bij Venlo.** Heide, bloemrijke graslanden en bossen op de oude Fliegerhorst 28
kader 2 Fliegerhorst Venlo 33
kader 3 Wasplatengrasland van Europees belang 35
2. **De Krickenbecker Seen.** Door mensenhand gemaakt en beschermd 40
kader 4 De Fuut 45
kader 5 De Noordervaart 46
kader 6 Kasteel Krickenbeck 50
3. **De Romeinenweerd.** Een jong en dynamisch natuurgebied – maar toch volwassen 52
kader 7 Successie en ooibossen 58
4. **De Wittsee.** Een meer in de loop der tijd 62
kader 8 Waterkwaliteit en waterplanten 67
kader 9 Nieuwe planten en dieren 68
5. **De Niers.** Een traag stromende rivier in een weids Landschap 72
kader 10 Ooievaars 78
6. **Die Süchtelner Höhen.** Geschiedenis, natuur en recreatie 88
kader 11 Knotbeuken 92
7. **Het Brachter Wald.** De geschiedenis van het Grenswoud 100
kader 12 Nachtzwaluw 105
kader 13 Galgenvenn 112
kader 14 Sequoiafarm en geo-hydrologische watertuin 113
8. **Meerlebroek.** Nieuwe moerassen langs een Romeinse weg op de grens 114
kader 15 Grietjens Gericht 118
kader 16 Wolf 122
9. **Het Leudal, driestromenland in Midden-Limburg.** Natuur en cultuur in 'close harmony' 124
kader 17 Professor Eugène Dubois 129
kader 18 Venherstel 134
10. **Het Elmpter Swalmbruch.** Veenmoeras in het dal van de Swalm 136
kader 19 Wilde Gagel 140
kader 20 Mycorrhiza 145
kader 21 Jeneverbes 146
11. **De Swalm.** Een typische laaglandbeek 148
kader 22 Watermolens 152
kader 23 De Swalm van bron tot monding 156
kader 24 Bruinkoolwinning en waterhuishouding 160
12. **De Maasuiterwaarden.** Natuurontwikkeling in weidse uiterwaarden 164
kader 25 Grindwinning en natuurontwikkeling 168
kader 26 Watervogels 172

13. **De Beegderheide.** Waar bossen, vennen en droge heide elkaar afwisselen 178
kader 27 Schijngrondwaterspiegels 182
kader 28 Phegeavlinder 186
14. **De terrassen van de Meinweg.** Broekbos, veen en natte heide 190
kader 29 De Meinweg, Gemeenschappelijk bezit 194
15. **Het dal van de Roode Beek.** Een grensverleggend water 208
kader 30 Opkomst en ondergang van St. Ludwig 216
16. **Effelder Waldsee en Oude Roermeanders** 222
kader 31 Meandering 231
kader 32 Rheofiele libellen 234
17. **Hoosden en de Linnerheide.** Terrasovergangen en oude Roermeanders 236
kader 33 Voorjaarsflora 240
kader 34 Dood hout leeft 245
18. **Reigersbroek en Landgoed Rozendaal.** Nieuwe natuur in volle ontwikkeling 250
kader 35 Natuurontwikkeling: terug naar de bron 254
kader 36 Een tijger op ballonvaart 258
19. **De Myhler Schweiz.** Een glooiend landschap nabij Wassenberg 260
kader 37 De sage van de Schwanderberg 268
20. **Het Marissen en het Haeselaarsbroek.** Ontgonnen heide- en moerasgebieden 270
kader 38 De houtwallen van het Marissen 274
kader 39 Bosmieren 278
21. **De Doort en het IJzerenbosch.** Oude loofbossen met een rijke flora en fauna 284
kader 40 De Slanke Sleutelbloem als boegbeeld 289
kader 41 De Boomkikker 295

GLOSSARIUM
Literatuur 299
Biografie van auteurs 307
Sponsoren 314
Index (Nederlands – Duits – wetenschappelijk) 316

De Romeinenweerd

Een jong en dynamisch natuurgebied – maar toch volwassen

Frans Coolen

Een groot gedeelte van de Romeinenweerd bestaat uit open water. Hier een karakteristieke doorkijk op een van de plassen (foto: Math de Ponti).

3

De Romeinenweerd is een jong natuurgebied langs de Maas ten zuiden van Venlo, aan de kant van Hout-Blerick. Het is ontstaan in 1995, toen vlak na twee ernstige overstromingen in allerijl grond werd gewonnen uit de Maasuiterwaarden voor de aanleg van kaden en dijken. Na het weggraven van de grond is het gebied aan zijn lot overgelaten. Het was toen een kaal oneffen landschap met veel kleine en grote plassen. Vanaf de kale bodem en zonder noemenswaardige ingrepen hebben flora en fauna zich tot het huidige stadium kunnen ontwikkelen. Die ontwikkeling is stormachtig geweest. De uitgebreide pioniervegetatie werd opgevolgd door een vegetatie met soorten die langer standhouden. In de loop der jaren is spontaan een ooibos ontstaan met een gevarieerde zoomvegetatie van stroomdalplanten. In dit gebied is te zien hoe in korte tijd 'wilde natuur' kan ontstaan.

LEGENDA

1 Veerpont
2 Ruige graslanden
3 Romeinenweerd
4 Monding Springbeek
5 Pad over de Maasdijk
6 Kloosterdorp Steyl

WANDELROUTE DE ROMEINENWEERD (8 KM)

Wandeling van 8 km langs en door de Maascorridor bij Hout-Blerick nabij Venlo. Het pad langs de Maas volgt het rood-geel gemarkeerde Maas-Niederrheinpad en u kunt eveneens rondstruinen rondom de plassen van de Romeinenweerd. De gehele route loopt door ruige graslanden en hier en daar over vochtige stukken met grote plassen. Vanaf de Maasdijk heeft u fraaie uitzichten over het gebied en de Maas. In de uiterwaarden grazen Galloways. De flora in de uiterwaarden omvat onder andere wilde rozen, Hop, Watermunt en kaardenbol. Ook zitten er veel vogels zoals Aalscholvers, zwanen, zangvogels en misschien wel het IJsvogeltje. Dus verrekijker meenemen. Aan de overkant van de Maas ligt kloosterdorp Steyl met de botanische tuin Jochumhof en het Missiemuseum.

Horeca onderweg: Maes 21 bij de veerpont.

STARTPUNT
Start 1 Parkeerplaats bij de veerpont bij Steyl, bij horeca Maes 21, Vergelt 21, Baarlo.
Start 2 Parkeerplaats op de kruising Romeinenweg met Oude Vaerbroekweg in Hout-Blerick.

kader 7 **SUCCESSIE EN OOIBOSSEN** Frans Coolen

Wanneer op een stuk grond de vegetatie helemaal wordt verwijderd en er niets opnieuw wordt aangeplant, raakt dat stuk grond vanzelf weer begroeid. Dat komt omdat er vaak nog kiemkrachtige zaden in de bodem aanwezig zijn of doordat zaden van buitenaf worden aangevoerd, bijvoorbeeld door de wind of het water. De eerste soorten die opgroeien worden pioniersoorten genoemd. Het zijn doorgaans eenjarige planten die snel groeien, maar zich moeilijk kunnen handhaven ten opzichte van meerjarige planten. Bij een constant natuurbeheer, of wanneer er helemaal niet wordt ingegrepen, vindt een spontaan proces van opeenvolging van plantensoorten plaats. Dit proces wordt successie genoemd. Het gaat door totdat de eindfase, de climax, is bereikt. De soortensamenstelling verandert dan niet of nauwelijks meer. Uit onderzoek is gebleken dat in de begroeiing van de Romeinenweerd de climax is bereikt.

Ooibossen komen voor in de uiterwaarden van een rivier. Door regelmatige overstroming en afzetting van zand en klei zijn het dynamische milieus. Er wordt onderscheid gemaakt tussen zachthoutooibos waarin wilgensoorten domineren, zoals op de Romeinenweerd, en hardhoutooibos met vooral eiken, Essen en iepen. De Romeinenweerd staat door de aanwezigheid van de oeverwal met leidingen weliswaar niet in direct contact met de Maas, maar hij wordt toch, vooral in de winterperiode, regelmatig overstroomd. Dit bepaalt mede het karakter als ooibos. De meeste kenmerkende soorten van ooibos komen er voor, waaronder de Zwarte populier. Door de grote lokale variatie in nat en droog binnen het gebied is de vegetatie niet homogeen en komen de verschillende soorten in wisselende aantallen dicht bij elkaar voor.

De ontwikkeling gedurende de eerste zes jaren. Van links naar rechts: december 1995, oktober 1996, juli 1998 en september 2001, gezien vanaf de kade (foto's: Frans Coolen).

Zachthoutooibossen met wilgen en Zwarte elzen (foto: Math de Ponti).

De Süchtelner Höhen

Geschiedenis, natuur en recreatie

Günter Wessels

Een hoog opgaand beukenbos in het heuvelachtige landschap van de Süchtelner Höhen (foto: Olaf Op den Kamp).

In het noordoosten van het Grenspark Maas-Swalm-Nette ligt de 12 km lange en 500 tot 1000 m brede heuvelrug Süchtelner Höhen. Deze beboste heuvel strekt zich vanuit Viersen via Süchteln en Lobberich uit tot Hinsbeck. Met bijna 90 m steekt deze heuvel duidelijk boven de aangrenzende dalen van de Nette en de Niers uit. Van bovenop de heuvelrug is het mogelijk om tot aan de grote steden in het Rijndal te kijken. Het reliëf in het afwisselende bosgebied trekt veel recreanten.

6

LEGENDA

1 Irmgardiskapel
2 Bismarcktoren
3 Smeedijzeren waterreservoir
4 Wildpark

WANDELROUTE SÜCHTELNER HÖHEN (5KM)

De 5 km lange wandelroute is niet gemarkeerd, maar volgt de uitgezette wandelroutes A3, A2 en A1. De route gaat door een afwisselend bosgebied met stijgingen en dalingen langs cultuurhistorische monumenten zoals de Irmgardiskapel en de Bismarcktoren. In een wildpark kunt u damherten en wilde zwijnen van dichtbij bekijken.

Horeca onderweg: Chinarestaurant Jade, Waldcafé.

STARTPUNT
Start Parkeerplaats Sportpark Süchtelner Höhen, Hindenburgstraße 101, D-Viersen-Süchteln.

kader 11 KNOTBEUKEN

Günter Wessels

De meeste inheemse boomsoorten lopen, als ze dicht bij de grond worden afgehakt, opnieuw uit en vormen dan stoven. Beuken doen dit echter niet. Ze verdragen intensief snoeien, zoals dit bijvoorbeeld bij knotwilgen gebeurt, niet. Toch lukte het deze handicap van de Beuk te omzeilen. Alleen de sterkste, armdikke takken werden gekapt, de jongere, dunnere takken werden ongemoeid gelaten. Bij een kapcyclus van circa 15 jaar konden de Beuken steeds weer op hun oude stammen regenereren. Door dit duurzame gebruik bereikten de beukenstobben en knotbeuken een leeftijd van meer dan 200 jaar. Daarnaast drukte men jonge, buigzame twijgen van de Beuken tegen de bodem en verzwaarden deze met stenen en graszoden. Zo vormden de jonge twijgen wortels en ontstonden in de buurt van de moederboom nieuwe beukenbomen. Deze methode werd 'lemmen' genoemd en was een in voorschriften vastgelegde verplichting voor iedereen die in het bos hout wilde kappen. 'Lemmen' is in de grensregio nu een veel voorkomende familienaam.

Oude Beuken vertonen allerlei holtes (foto Olaf Op den Kamp).

Oude knotbomen zijn rijk aan scheuren en gaten die door Holenduiven als broedplaats worden gebruikt (foto: Olaf Op den Kamp).

Door de vele uitlopers leveren knotbomen meer (brand-)hout op dan één rechtopstaande stam. De bomen werden op borsthoogte geknot zodat runderen en varkens niet van de uitlopers konden eten (foto: Heinz Giesen).

De Midden-Limburgse Maas

Natuurontwikkeling in weidse uiterwaarden

Math de Ponti

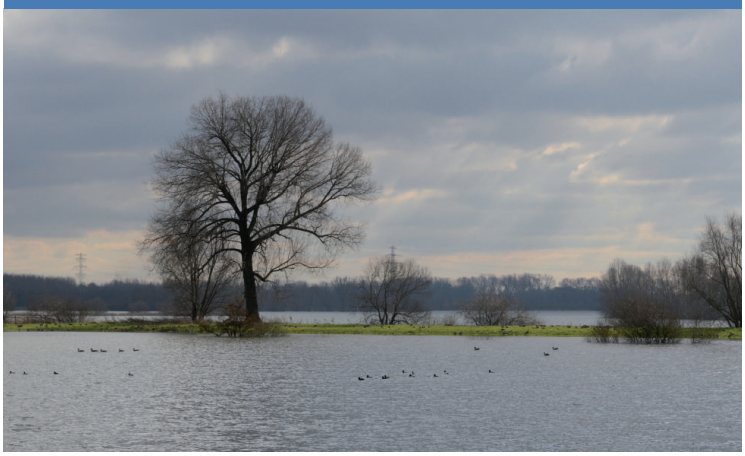

Een landtong in de Asseltse Plassen. Voor watervogels zijn de Maasplassen jaarrond een goede plek om te vertoeven (foto: Math de Ponti).

12

Het stroomdal van de Maas vormt een weids landschap in Limburg. Dit is te verdelen in de Grindmaas van Maastricht tot Rijkel en de Zandmaas van Rijkel tot Mook. Als regenrivier treedt de Maas bijna elk jaar buiten haar oevers waardoor het landschap steeds weer verandert door erosie en afzettingen van zand, grind en klei. Hierdoor ontstaan telkens nieuwe kansen voor plant en dier.
Tussen Aldeneik en Asselt liggen de Maasplassen, waar veel ontgrinding en zandwinning heeft plaatsgevonden. De Stadsweide (Roermond), is ontsnapt aan de grindwinning. Om de Maas meer ruimte te geven is een nevengeul gegraven met veel kansen voor de natuur. De Asseltse Plassen vormen de eerste ontgrinding die in 2013 meteen natuurgericht is achtergelaten. In de Rijkelse Bemden is te zien hoe het uiterwaardengebied zich zal ontwikkelen.

DE SWALM MEANDERT DOOR DE UITERWAARDEN

Ter hoogte van Wieler meandert de Swalm door de Maasuiterwaarden. Het is een vochtig gebied als gevolg van kwelwater, waar vruchtbare akkerlanden, moerassen met ooibossen en drassige weiden elkaar afwisselen. Vochtige plekken zijn begroeid met Moerasspirea, Liesgras, Moerasandoorn, Dotterbloem en Gele lis. Op het Liesgras tegenover Hoosterhof leeft de Europees beschermde Zegge-korfslak. Dit is ook de plek waar het zeldzame Dertienstippelig lieveheersbeestje tussen de natte moerasvegetatie leeft. In de weilanden en akkers verblijven in de winter veel ganzen. Tijdens strenge winters is in de afgelopen 20 jaar in de omgeving de Zeearend waargenomen. Onderlangs de terrasrand loopt een smal pad dat overschaduwd wordt door vooral Zomereiken. Op deze steilrand staan Rode kornoelje en braam. De Das heeft ook hier zijn burchten gegraven waarvan oude gangen ook gebruikt worden door Vossen en Konijnen.
De Swalm stroomt via de Oude Maasarm (14 m +NAP) in de Maas. Bij de monding van de Swalm in de Oude Maasarm ligt de Donderberg, een rivierduin waarvan het hoogste punt op 49 m +NAP ligt. Dit reliëfrijke stuifduin is vooral begroeid met eiken, de onderbegroeiing bevat geen opvallende soorten. De Donderberg, het meter hoog zijn ontstaan. In deze steilranden kunnen Oeverzwaluw, IJsvogel en Bergeend hun nesten bouwen. Op het eind van de noordelijke landtong staan langs het grindgat oude wilgen die ieder afzonderlijk uit veel stammen bestaan. Op de open terreinen blijft de Veldleeuwerik het goed doen. In het struweel komen Grasmus, Rietgors, Spotvogel en Roodborsttapuit voor.

Zegge-korfslak op een blad van Moeraszegge. De Zegge-korfslak is een kwaliteitsindicator voor bronbossen en oevervegetaties (foto: Stef Keulen).

De meanderende Swalm stroomt bij Wieler door een oude Maasmeander (foto: Peter Wijnands).

DE MAASUITERWAARDEN: KANSEN VOOR PLANT, MENS EN DIER

Van Maastricht tot Venlo liggen langs de Maas bijna 50 grote en kleine natuurgebieden. Zij omvatten meer dan 1200 ha en vormen samen een uitgestrekt natuurgebied met veel dynamiek. Door de groene verbindingen via Maas, Roer, Swalm en de aangelegde ecoducten over de A73 is er een goede uitwisseling van planten en dieren met de omliggende natuurgebieden van het Maas-Swalm-Nette gebied in Nederland en Duitsland. Een gebied waar de flora en fauna nieuwe kansen krijgen, maar ook een gebied waar de mens rust kan vinden en de natuur kan beleven.
Van de drie beschreven terreinen is anno 2016 de stroomdalflora in de Rijkelse Bemden het best ontwikkeld. De verwachting is dat binnen een tiental jaren ook in de Stadsweide en bij de Asseltse plassen de meeste van de nu nog ontbrekende stroomdalsoorten zich zullen vestigen.

Oeverzwaluwen in hun nestholte in de steilrand langs de Maas (foto's: Math de Ponti (A) & Olaf Op den Kamp (B)).

Uitbundige stroomdalflora in de Rijkelse Bemden met Rapunzelklokje en Jacobskruiskruid (foto: Math de Ponti).

De Myhler Schweiz

Een glooiend landschap nabij Wassenberg

Herbert Theißen

In de Myhler Schweiz wisselen landbouw en bos elkaar af en zorgen zo voor fraaie vergezichten (foto: Olaf Op den Kamp).

19

Er bestaan alleen al in Duitsland meer dan 100 gebieden die als 'Schweiz' ('Zwitserland') worden aangeduid. Deze benaming werd in de tijd van de Romantiek (eind 18e - begin 19e eeuw) vaak gebruikt voor een aantrekkelijk glooiend landschap dat gekenmerkt werd door heuvels en dalen. De benaming 'Schweiz' past goed bij het landschap rondom Myhl bij Wassenberg, hoewel deze naam pas rond 1950 aan de omgeving van het Blumental werd gegeven. Heuvels en dalen, gemengde bossen en open gebieden met groepjes bomen zorgen voor een bijzondere beleving van het landschap van het vroegere 'Blumental'.

LEGENDA

1 Myhler Bach / Blumental
2 Damhertenverblijf
3 Vijvers in het Judenbruch in het Wassenberger Wald

WANDELROUTE DE MYHLER SCHWEIZ (5 KM)

De wandelroute volgt grotendeels de bewegwijzering A2. Om langs de Myhler Bach te lopen kunt u deze uitbreiden met een stuk van de A11. De route loopt over onverharde bospaden en kent hier en daar enkele kleine stijgingen en dalingen. U loopt bijna de hele tijd door het bos, een stukje langs de Myhler Schweiz en langs een park met vijver in het Judenbruch in het Wassenberger Wald, dat in de 19e eeuw uit een moerasgebied is ontstaan.

Horeca onderweg: Tante Lucie, diverse gelegenheden in hartje Wassenberg

STARTPUNT

Start Restaurant Tante Lucie, An der Windmühle 31, 41849 Wassenberg.

Het Judenbruch in het Wassenberger Wald (foto: Olaf Op den Kamp).

Het Duits-Nederlands Grenspark Maas-Swalm-Nette heeft als doel de grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van behoud en ontwikkeling van natuur en landschap, recreatie en toerisme en de milieueducatie.
Deelnemers aan het Grenspark zijn de Nederlandse gemeenten Beesel, Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw, Roerdalen, Roermond en Venlo en het Zweckverband Naturpark Schwalm-Nette (D).
Het Grenspark Maas-Swalm-Nette wordt gesubsidieerd door de Provincie Limburg en het Ministerium für Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz van de deelstaat Noordrijn-Westfalen.

Het Koninklijk Natuurhistorisch Genootschap in Limburg wordt gesubsidieerd door de Provincie Limburg.

Dit boek is mede mogelijk gemaakt dankzij een financiële bijdrage van